

Monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma

KAJAANIN KAUPUNGIN PERUSOPETUS

2019 - 2022

Sisällys

1 Arvopohjana yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja monimuotoisuus	3
1.1 Monikulttuurinen Kajaani.....	3
2 Opetuksen järjestäminen Kajaanin kaupungin sivistystoimessa	5
2.1 Valmistava opetus	5
2.2 Suomi toisena kielenä -opetus	6
2.3 Oman äidinkielen opetus	7
2.4 Tukiluokat.....	8
3 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki	9
3.1 Oppilashuollon erityispiirteitä.....	9
3.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen.....	10
3.3 Oppilaanohjaus.....	11
3.4 Kuljetukset	11
3.5 Tulkkipalveluiden käyttö perusopetuksessa	11
4 Monikulttuurisen kodin ja koulun yhteistyö	13
4.1 Alkuvaiheen ohjaus	14
4.2 Vanhempaintapaamiset	14
4.3 Huomioitavat erityiskysymykset	15
5 Sidosryhmät	17
5.1 Varhaiskasvatus	17
5.2 Nuorisotyö	17
6 Suvaitsevaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden kehittäminen	19
7 Monikulttuurisuusopetuksen pedagoginen kehittäminen	20
LÄHTEET:.....	21

1 Arvopohjana yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja monimuotoisuus

Kulttuurienvälisessä vuorovaikutuksessa opitaan toisten tavoista ja niihin liittyvistä käsityksistä, uskomuksista ja arvostuksista ja samalla opitaan ymmärtämään omaakin kulttuuria paremmin. Kulttuurien tunteminen tukee monikulttuurista identiteettiä ja auttaa ymmärtämään erilaisia tapoja käsittää asioita. Se luo myös yhteisymmärrystä, säästää turhilta väärinkäsityksiltä ja edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta, kouluviihtyvyyttä ja oppimisilmapiiriä.

Suomen Perustuslain (1999/731§6) mukaan me olemme yhdenvertaisia. Kaikilla lapsilla on yhtäläinen oikeus tulla kohdeksi tasa-arvoisesti yksilöinä sukupuoleen, ikään, alkuperään, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, terveydentilaan tai muuhun henkilöön liittyvään ominaisuuteen katsomatta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa kehitystasonsa vaatimalla tavalla itseään koskeviin asioihin.

Koulutuksen järjestäjällä on Yhdenvertaisuuslain (2014/1325§6) nojalla velvollisuus arvioida ja toteuttaa yhdenvertaisuuden periaatetta oppilaitostensa toiminnassa. Tätä periaatetta edistetään mm. tunnistamalla syrjintä, luomalla toimenpiteitä sen poistamiseksi ja seuraamalla toimenpiteiden toteutumista. Lisäksi koulutuksen järjestäjän tulisi ennaltaehkäistä syrjintää tukemalla yhdenvertaisen oppimisympäristön rakenteita.

Valtakunnalliset Perusopetuksen opetussuunnitelmat otettiin käyttöön 1.8.2016 alkaen. Perusopetuksen arvopohjana ovat ihmisyyden, sivistyksen, yhtäläisten oikeuksien kunnioitus sekä kestävä kehitys. Opetuksen tavoite on tukea oppilaan kasvua aktiiviseksi toimijaksi yhteisössä sekä vuorovaikutustaitoja. Perusopetuksen kautta lisätään alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa. Opetussuunnitelma painottaa koulun oppivan yhteisön olemusta. Oppiva yhteisö on jäseniensä summa, joka saa osaamisensa kielellisestä, kulttuurisesta ja katsomuksellisesta monimuotoisuudesta. Sen tehtävä on kehittää yksilöiden ja ryhmien välistä ymmärrystä sekä hyväksyntää. Opetuksen avulla tuetaan oppilaan kulttuuri-identiteetin rakentumista ja hänen osallisuuttaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja globaalistuvassa maailmassa. Yksi tämän tuen ilmentymä on kielitietoinen opetus. Kielitietoisessa koulussa jokainen oppilaiden käyttämä kieli nähdään resurssina, ja jokainen aikuinen on kielellinen malli. Opetustyössä tiedostetaan tiedonalojen kielet ja opettajan vastuu oman oppiaineensa kielen opetuksesta. (OPH 2016a)

1.1 Monikulttuurinen Kajaani

Kajaanin kaupungin arvoiksi on vuosille 2015-2018 määritelty kaupunkistrategiassa oikeudenmukaisuus, suvaitsevaisuus, turvallisuus ja luottamus tulevaisuuteen. Monikulttuurisuus alkoi näkyä Kajaanissa selvemmin sen jälkeen, kun Kajaanin vastaanottokeskus perustettiin v. 1999. Paikkakunnalla vakinaisesti asuvien ulkomaalaisten määrä on moninkertaistunut vuoden 2002 jälkeen, jolloin kaupunki solmi Kainuun TE-keskuksen kanssa sopimuksen sadan pakolaisen kuntaan sijoittamisesta vuosittain.

Väestö muuttujina Kunta, Vuosi ja Tiedot

	Asukkaita 31.12.	Ulkomaan kansalaisia	Ulkomailla syntyneitä	Ulkomaalaistaustaisia	Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia	Ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia
Kajaani						
1999	39 238	284	498	369	55	314
2002	38 562	394	590	477	59	418
2018	36 973	838	1 350	1 301	150	1 151

Kajaanin ulkomaalaisväestön keski-ikä on kantaväestöä alhaisempi. Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten suhteellisen suuri määrä lisää palveluiden kysyntää lähinnä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Kuntalaisina ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla on yhtäläiset oikeudet niin varhaiskasvatuksen, perusopetuksen kuin toisen asteen oppilaitostenkin järjestämiin palveluihin ja toisaalta kunnalla on taas mainittujen palvelujen lain mukainen järjestämisvelvollisuus.

Sisäministeriö vastaa hyvien etnisten suhteiden yhteensovittamisesta, arvioinnista ja seurannasta valtakunnallisella tasolla. Sisäministeriön yhteydessä toimii Etnisten suhteiden neuvottelukunta, jonka kantavana ajatuksena on, että yhdessä tekemällä ja keskustelemalla rakennetaan luottamusta ja avointa Suomea (Oikeusministeriö 2019). Etnisten suhteiden neuvottelukunta koostuu valtakunnallisesta neuvottelukunnasta ja seitsemästä alueellisesta neuvottelukunnasta, Kainuu on mukana Pohjois-Suomen ETNO:ssa.

Kainuun kuntien yhteisessä kotouttamisohjelmassa 2018 – 2019 määritellään alueen kotoutumiseen liittyvät tavoitteet, vastuutahot, kehittämistoimenpiteet ja resurssit. Kotouttamisohjelman pitkän aikavälin tavoite on luoda Kainuusta monikulttuurinen maakunta, jossa yhteistyö on hyvän ja turvallisen elämän perusta. (Kainuun sote 2018.)

Sivistystoimen tavoite kotouttamisessa on eheän kasvatuksellisen jatkumon rakentaminen läpi koulutuspolun. Tiiviillä yhteistyöllä sekä koulutuksen alku- ja nivelvaiheiden vahvalla ohjauksella voidaan taata riittävä yhdenvertaisuus. Tätä yhteistyötä toteutetaan kaikkien kouluasteiden kesken kiinnittäen huomiota vanhempien osallisuuteen. (Kainuun sote 2017, 27)

2 Opetuksen järjestäminen Kajaanin kaupungin sivistystoimessa

Maahanmuuttajaoppilaiden määrä esi- ja perusopetuksessa on (23.10.2019) 196 oppilasta (esiopetus 15, valmistava opetus 39 ja yleisopetus 146, aikuisten perusopetus 11). Maahanmuuttajataustaiset oppilaat puhuvat äidinkielenään 22 eri kieltä. Oman äidinkielen opetukseen osallistuu n. 50 oppilasta (venäjä, arabia, dari, englanti ja romanikieli). Vaikka suurin osa kaikista Kajaaniin muuttavista ulkomaalaisista tulee lähialueilta lähinnä perhesiteiden perusteella, on tilanne varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen näkökulmasta kuitenkin toinen. Suurin osa varhaiskasvatus- tai perusopetusikäisistä maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista on pakolaistaustaisia.

Maahanmuuttajaoppilaan tukeen sisältyvät valmistava opetus, maahanmuuttajaoppilaiden tukiluokat, Suomi toisena kielenä -opetus ja oman äidinkielen opetus. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilas siirtyy perusopetuksen luokkaan ja hän saa Suomi toisena kielenä -opetusta. Oppilaalla on mahdollisuus saada yksittäisiin oppiaineisiin tukea myös maahanmuuttajaoppilaiden tukiluokasta. (Kajaanin kaupunki 2016, 170.)

Perusopetuksessa toimii maahanmuuttajatyön koordinaattori, joka suunnittelee, koordinoi ja kehittää maahanmuuttajataustaisten oppilaiden valmistavaa opetusta ja yleisopetusta (1. – 9. vuosiluokat), tekee yhteistyötä perusopetukseen liittyvien sidosryhmien sekä oppilaiden perheiden kanssa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten määrän nopea kasvu perusopetuksessa on lisännyt haasteita sekä palvelujen resursoinnin että osaamisen kehittämisen suhteen. Opetuksen rakenteita ja maahanmuuttajaoppilaiden tukimuotoja kehitetään pitkäjänteisesti kouluittain ja yhteisesti koko kaupungin tilanne huomioiden.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009 45§) säädetään esi- ja perusopetusikäisten vieraskielisten oppilaiden äidinkielen, suomi tai ruotsi toisena kielenä sekä muun opetuksen tukemiseen ohjattavasta valtionavustuksesta. Tämän lisäksi opetusministeriö myöntää rahoitusta maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Perusopetuksessa tuntikehys on rajallinen ja erityismäärärahoja maahanmuuttajaopetukseen ei suunnata kouluille. Koulut työskentelevät maahanmuuttajaoppilaiden opetusta järjestettäessä samalla oppilaskohtaisella resurssilla kuin yleisopetusta järjestettäessä. Kustannuksia aiheutuu perusopetukselle henkilöstömenojen lisäksi mm: opetuksen järjestämisestä perusluokissa, valmistavasta opetuksesta, tukiluokkaopetuksesta, oppilaanohjauksesta, laaja-alaisen erityisopettajan opetuksesta, eri uskontojen opetuksen järjestämisestä, oman äidinkielen opetuksen järjestämisestä, suomi toisena kielenä opetuksen järjestämisestä sekä tulkkauksista ja puhelinkuluista oppilaspalavereiden yhteydessä.

Keinoja opetuksen järjestämiseen maahanmuuttajaoppilaiden ja henkilöstön kannalta tasa-arvoisesti kehitetään jatkuvasti. Opetusta sujuvoitetaan sopivan ryhmäkoon, riittävien avustajaresursointien ja samanaikaisopetuksen avulla. Oppilasryhmien pienentämiseen ja tasa-arvon edistämiseen suunnatuilla avustuksilla on Kajaanissa pystytty lisäämään resursseja erityisesti niille kouluille, joissa on runsaasti maahanmuuttajataustaisia oppilaita tai ilmeinen vaara ryhmäkokojen kasvuun.

2.1 Valmistava opetus

Uudet perusopetukseen valmistavan opetuksen valtakunnalliset perusteet (opetushallituksen määräys 14/011/2009) tulivat voimaan 1.8.2009 ja Kajaanin kaupungin oma valmistavan

opetuksen opetussuunnitelma hyväksyttiin 22.2.2010. Valmistava opetus on tarkoitettu niille maahanmuuttajataustaisille oppilaille, jotka ovat äskettäin muuttaneet maahan sekä heille, joilla ei puutteellisen kielitaidon vuoksi ole vielä edellytyksiä opiskella yleisopetuksen luokissa. Esiopetusikäiset lapset sijoittuvat esiopetusryhmiin. Opetuksen kesto on noin yhden lukuvuoden, 10 - 16 -vuotiaille 1000 tuntia, ja 7 - 9-vuotiaille 900 tuntia. Tänä aikana oppilaita vähitellen integroidaan yleisopetuksen luokkiin.

Sivistyslautakunta on määrittänyt (7.9.2009) valmistavien luokkien enimmäiskooksi 15 oppilasta/ryhmä. Valmistavan opetuksen luokissa on luokanopettajan tai erityisopettajan lisäksi myös koulunkäyntiavustaja.

Lukuvuoden 2019 alussa Kajaanin Keskuskoululla toimi yksi 10-16 -vuotiaiden ja Seminaarin koululla yksi 7-9-vuotiaiden valmistavan opetuksen ryhmä. Valmistavassa opetuksessa keskeistä on suomen kielen oppiminen, tutustuminen suomalaiseen koulukulttuuriin ja siten valmiuksien saaminen yleisopetuksessa opiskelua varten. Valmistava opetus noudattaa kunnallista opetussuunnitelmaa. Arvioinnissa käytetään kuntakohtaista arviointilomaketta.

Jokaiselle oppilaalle tehdään oppimissuunnitelma/kotoutumissuunnitelma. Suunnitelma tehdään maahanmuuttajaoppilaan tukemiseksi yhteistyössä vanhempien kanssa, ja se on pohja koko perusopetuksen ajan kasvatus- ja opetustyölle.

Valmistavan opetuksen ryhmät pyritään sijoittamaan niille kouluille, joissa on integrointimahdollisuus ikätason mukaisesti yleisopetukseen. Valmistavien luokkien oppilaat integroidaan melko nopeasti joidenkin aineiden osalta yleisopetuksen luokkiin. Tähän tarvittavaa väljyyttä tulisi löytyä yleisopetuksen luokista niiden koulujen osalta, joissa valmistavaa opetusta järjestetään. Toiminnan kehittämisen painopisteitä ovat opetuksen pedagoginen kehittäminen, kodin ja koulun välisen yhteistyön muotojen ja viestinnän kehittäminen sekä yhteistyön kehittäminen nuorisotoimen kanssa.

Oppilaaksiottamisen prosessia kehitetään koulun, varhaiskasvatuksen, koordinaattorien ja maahanmuuttajapalveluiden välisessä yhteistyössä. Oppilaan aiempaa kouluhistoriaa, taitotasoa ja oppimisvalmiuksia aletaan kartoittaa jo ennen koulupaikan osoittamista. Näin varmistetaan, että oppilaan oikeus tasonsa mukaiseen oppimateriaaliin ja onnistumiseen koulutyössä toteutuvat. Aikuisten kotoutumiskoulutuksen alkuvaiheessa sekä vastaanottokeskuksen opetustoiminnan sisällöissä on paljon yhteneväisyyttä. Näiden tahojen kanssa järjestetään yhteisiä oppimishetkiä ja -ympäristöjä.

2.2 Suomi toisena kielenä -opetus

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineeseen on perusopetuksen opetussuunnitelmassa määritelty kaksi eri oppimäärää, jotka ovat suomi äidinkielenä ja suomi toisena kielenä. Maahanmuuttajaoppilaille opetetaan äidinkielen ja kirjallisuuden sijasta suomea toisena kielenä, mikäli hänen suomen kielen taitonsa ei arvioida olevan äidinkielisten tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla. S2- opetuksessa pyritään mahdollistamaan oppilaille sellaiset suomen kielen perustaidot, joilla hän kykenee toimimaan kouluyhteisössä tasavertaisesti muiden kanssa. Suomen kieli nähdään paitsi opetuksen kohteena, myös välineenä muiden oppiaineiden opiskelussa. Opetuksen lähtökohdana on oppilaan suomen kielen taito, ei luokka-aste, jolla hän opiskelee.

S2- opettaja on avainasemassa oppilaan kehittyvän kielitaidon tukemisessa. Kielitietoinen opetus kuuluu koulun koko henkilöstölle, ja S2 -opettajalla on sen ylläpidossa konsultatiivinen rooli. Oppilaan kehittyvä kielitaito tulee siis ottaa huomioon kaikkien oppiaineiden suunnittelussa, opettamisessa ja oppilaan arvioinnissa. Kielitaitoa vahvistetaan avaamalla oppiaineiden keskeisiä

käsitteitä, strukturoimalla opetustuokioita, kuvasanakirjojen ja vaihtoehtoisten suoritustapojen avulla. Opetusta voidaan järjestää eriytettynä Suomi äidinkielenä opetuksen yhteydessä, Suomi äidinkielenä ja toisena kielen opettajien samanaikaisopetuksena, osin tai kokonaisuudessaan erillisenä S2 -opetuksen ryhmässä. Koululla on vapaus valita malli niin, että oppilaan S2 -tuntimäärä on vakio. S2-oppilaan siirtyessä koulusta toiseen tulee siirtopalaverissa käydä läpi oppilaan kielitaidon taso ja kuvata se, miten oppilaan S2-opetus on järjestetty lähettävässä koulussa. Tämä helpottaa vastaanottavan koulun suomen kielen tuntien suunnittelua.

Kajaanissa toimivien S2 -opettajien yhteistyötä ja osaamisen kehittämistä edistetään täydennyskoulutuksen ja vertaistapaamisten avulla. Yhteys eri kouluasteiden ja suomen kielen opetusta tarjoavien tahojen välillä pidetään tiiviinä yhteisten toimintojen ja tiedottamisen kautta. Tässä yhteystahoina ovat kaupungin maahanmuuttajatyön koordinaattorit, maahanmuuttajapalvelut sekä TE-toimisto. Myös tiedottamista S2 -opetuksesta ja yhteistyötä kodin ja koulun välillä kehitetään. Koulun ja kodin yhteisissä tapaamisissa perheitä tiedotetaan S2 -opetuksesta. Lopullisen päätöksen S2 -oppimäärän valinnasta tekee perhe.

2.3 Oman äidinkielen opetus

Äidinkieli voidaan määritellä usealla eri tavalla. Se voi olla kieli, jonka lapsi on oppinut ensimmäisenä, kieli, jota tämä hallitsee parhaiten tai kieli, johon lapsi identifioituu vahvimmin. Lapsen yhteys omaan kieleensä ja kulttuuriinsa vaikuttaa myös tämän asenteeseen muita kieliä ja oppimista kohtaan. Usein lapsen hyvä oman äidinkielen taito tukee osaamista myös muissa oppiaineissa. (OPH 2016b, 3 – 4.)

Oppilaille, joiden äidinkieli on em. määritelmien mukaisesti jokin muu kuin suomi, järjestetään oman äidinkielen opetusta. Ryhmä voidaan käynnistää, mikäli opetusryhmään kuuluu lukukauden alussa vähintään neljä oppilasta ja kieleen löytyy sopiva opettaja. Minimimäärä opettajaa voi harkinnanvaraisesti ottaa ryhmään myös oppilaita valmistavasta opetuksesta. Oman äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta, joka vahvistaa oppilaan identiteettiä ja rakentaa pohjaa toiminnalliselle monikielisyydelle. Opetuksen tavoitteena on rohkaista oppilaita hyödyntämään monikielisyyttään oppimisen työkaluna.

Lukuvuonna 2018-19 oman äidinkielen opetusta annettiin venäjän, arabian, englannin, saksan ja persian kielillä. Seuraavana lukuvuonna saksan kielen opetus loppui osallistujapulan vuoksi. Lukuvuoden 2019-20 alussa opetusryhmiä on venäjän (4 ryhmää), arabian (2 ryhmää), englannin (1 ryhmä), sekä persian (1 ryhmä) kielissä. Uutena ryhmänä alkoi syyslukukaudella 2019 romanikielen opetus. Opetushallituksen ohjeiden mukaan romanikielen opetusta voidaan tarjota romanioppilaille, vaikka he eivät puhuisikaan romanikieltä omana äidinkielenään. Suomen virallisten vähemmistökielien (saame ja romani) oman äidinkielen opetusryhmän minimikoko on kaksi oppilasta.

Oman äidinkielen opetus on järjestetty keskitetysti 2 t/vk. Koska samassa ryhmässä opiskelee oppilaita useasta eri koulusta, on opetus järjestetty pääosin iltapäivisin koulujen päättymisen jälkeen. Ryhmäkoko vaihtelee 4-15 oppilaaseen. Oppilaiden ikäjakauma kattaa koko perusopetuksen ikäluokat. Tietoa opetusjärjestelyistä sekä opettajien yhteystiedot saa kouluilta, ja osallistujaksi ilmoittaudutaan suoraan opettajalle. Perusopetuksen maahanmuuttajatyön koordinaattori toimii yhteyshenkilönä koulujen, oman äidinkielen opettajien ja tarvittaessa perheiden välillä. Oman äidinkielen opettajien osaamista ja kulttuurien tuntemusta hyödynnetään koulujen tapahtumissa. Konsultaatioapua ja opetusta voidaan hyödyntää myös oppilaan oppimistaitojen arviointiin.

Oppimateriaalien saatavuus vaihtelee kielittäin. Materiaalihankinnat tehdään keskitetysti, mutta hankintoja tehdään harkinnanvaraisesti myös kieliryhmien lähtömaista.

Suomen Oman äidinkielen opettajat ry perustettiin syksyllä 2019. Opettajia kannustetaan liittymään yhdistykseen, ja vuorovuosina tarjotaan jokaiselle mahdollisuus edustaa Kajaanin OÄ-opetusta

valtakunnallisessa seminaarissa. Opettajien välistä yhteistyötä pidetään yllä kokoontumalla 4 kertaa vuodessa yhteiseen suunnitteluun. Oppilasryhmien monikielistä identiteettiä tuetaan järjestämällä OÄ-ryhmien yhteisiä tapahtumia kuten talvipäiviä ja kevätretkiä.

2.4 Tukiluokat

Valmistavan opetuksen lisäksi osassa kouluista toimii maahanmuuttajaoppilaiden tukiluokka, Kajaanissa tällä hetkellä neljä tukiluokkaa kolmella koululla - Lohtajan ja Lehtikankaan kouluissa sekä Keskuskoulussa. Näistä Keskuskoulun tukiluokka on 50% tukiluokka ja 50% erityisluokka. Valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvät maahanmuuttajaoppilaat tarvitsevat usein tukitoimia kyetäkseen opiskelemaan oman luokkansa mukana. Erityisesti lukuaineiden käsitteistö kaipaa systemaattista avaamista. Kyseisten oppiaineiden tunneilla maahanmuuttajaoppilaat tulevat tukiluokkaan, jossa keskeisimmät sisällöt opiskellaan selkokielellä. Opetuksen tukena käytetään lisäksi paljon sanakirjoja, kuva- ja videomateriaalia sekä sisältöjä konkretisoivia metodeja. Lisäksi useat maahanmuuttajaoppilaat opiskelevat alemman kuin oman vuosiluokkansa oppimäärää englannissa ja tarvitsevat erillistä suomi toisena kielenä -opetusta. Myös näiden oppiaineiden opetus järjestetään tukiluokassa. Osalla maahanmuuttajataustaisista oppilaista on vapautus ruotsin kielen opiskelusta. Näiden tuntien sijaan he opiskelevat tukiluokassa suomen kieltä.

Tukiluokka muistuttaa paljon laaja-alaista erityisopetusta, mutta syyt oppimisen haasteisiin ja oppiaineet, joissa oppilaalla on tuen tarve, ovat erilaisia. Suurin haaste oppimiselle tukiluokan oppilailla on suomen kieli.

2.5 Uskonnon opetus

Kajaanin kaupungissa järjestetään tällä hetkellä evankelis-luterilaisen uskonnon, ortodoksisen uskonnon ja islamin uskonnon sekä elämäntutkimustiedon opetusta. Uskonnon opetus on järjestetty pääsääntöisesti koulukohtaisesti ja palkitettuna lukujärjestykseen. Islamin uskonnon opetukseen osallistuvia oppilaita on seitsemällä eri perusopetuksen koululla ja opetusta järjestetään kuudella eri koululla. Kahden eri koulun oppilaat opiskelevat yhdessä yhteisessä opetusryhmässä ja opetusryhmien koko yleisesti on noin 1-15 oppilasta/ryhmä.

Tulevaisuudessakin Kajaanin kaupungin on hyvä järjestää uskonnon opetus niin, että se aiheuttaa mahdollisimman vähän hankaluutta ja siirtymiä oppilaille. Huoltajia on myös hyvä informoida suomalaisesta uskonnonopetusjärjestelmästä sekä ohjata hakemaan oman uskonnon opetusta, jos sitä ei koulussa automaattisesti järjestetä. Uskonnonopetuksessa tulee perhetyä omaan uskontoon, tutustua monipuolisesti uskontojen maailmaan sekä pohtia hyvää elämää. Ekumeenista dialogia voidaan tukea myös koulun taholta yhteisillä tapahtumilla.

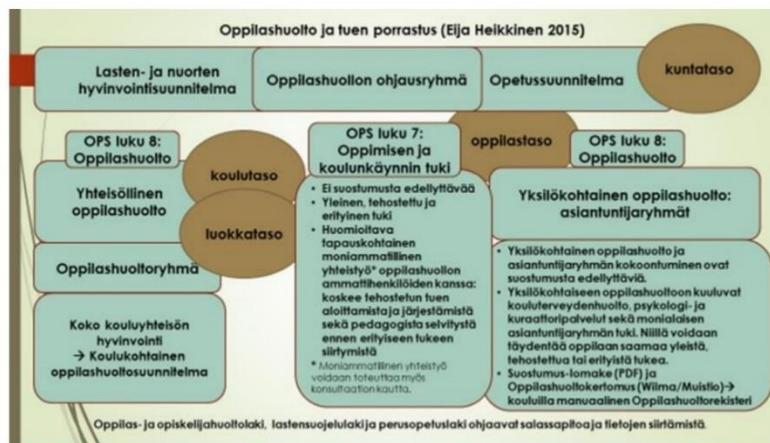

3 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Oppilashuolto on laadukasta oppimista, terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävää toimintaa kouluympäristössä. Yhteisön ja yksittäisen oppilaan terveydestä, hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen ulottuu kaikkeen koulutyöhön. Oppilashuolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden yhteinen tehtävä. Se on pääosin ennaltaehkäisevää ja koko kouluyhteisöä tukevaa. Lisäksi oppilaalla on oikeus yksilölliseen oppilashuoltoon. Perusopetuksen oppilashuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (30.12.2013/1287). Kajaanin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 141 – 161) määrätään opetustoimen monialaisten oppilashuoltoryhmien toimintamallista, yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilashuollon periaatteista sekä koulukohtaisista oppilashuoltosuunnitelmista.

Kajaanin kaupungin perusopetuksessa on otettu käyttöön kolmiportaisen tuen malli syksyllä 2011. Kolmiportainen tuki tarkoittaa oppilaan oppimisen tukemista yleisen, tehostetun sekä erityisen tuen portailta. Perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuki –ohjekirjan täydennykseksi on laadittu lisäohjeet kolmiportaisen tuen soveltamisesta maahanmuuttajataustaisiin oppilaisiin. (Kajaanin kaupunki SIVLTK §44)

Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa kuvataan paikallinen oppilashuollon ja oppimisen tuen toimintakenttä kattavasti niin opetustoimen kuin perhepalveluidenkin osalta (Kuva 1).

Kuva 1. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

3.1 Oppilashuollon erityispiirteitä

Oppilashuoltotyötä ohjaa oppilaan edun ensisijaisuus. Yhteisöllinen oppilashuolto on ennalta ehkäisevää ja sen tehtävänä on vahvistaa osallisuuden, huolenpidon ja turvallisuuden ilmapiiriä. Yksilökohtaista oppilashuoltoa toteutetaan oppilaan ja tarvittaessa huoltajan suostumuksella. Psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut ovat oppilaan saatavilla ja ne järjestetään lain edellyttämässä määräjassa. Oppilaan yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon valmistavan opetuksen arjessa sekä tarvittavan tuen suunnittelussa ja toteutuksessa. Työssä turvataan oppilaan ja huoltajan osallisuus, työskentelyn luottamuksellisuus sekä kunnioittava vuorovaikutus.

Maahanmuuttajaoppilaiden oppilashuolto noudattaa Kajaanin perusopetuksen yleisiä oppilashuollon periaatteita. Erityishuomiota oppilaiden kohdalla tulee kuitenkin antaa heidän perheidensä koulunkäyntitauksille. Oppilashuoltoon liittyvät tukitoimet ja -tahot tulevat usein tutuksi vasta

Suomessa, ja niiden käytänteiden selittämiseen tarvitaan alkuvaiheen ohjauksessa aikaa ja tunnustettavaa lähestymistapaa. Tulkin käyttö tukitoimista keskustelun yhteydessä on ehdoton edellytys toimivalle yhteistyölle. Huoltajille annetaan tietoa suomalaisen koulutusjärjestelmän sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatavoista ja saatavuudesta. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan sekä tarvittaessa muiden yhteistyökumppaneiden kuten perheen kotouttamissuunnitelmasta vastaavan tahon kanssa.

Osalla kouluista toimii erillinen maahanmuuttajaoppilaiden oppilashuoltoryhmä, johon kuuluvat koulun henkilöstön lisäksi maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijä ja perusopetuksen maahanmuuttajatyön koordinaattori.

Valmistavan opetuksen oppilaat kuuluvat koulun oppilashuollon piiriin eli perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilashuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevat samat periaatteet ja oppilaita samat oikeudet kuin perusopetuksen oppilashuollossa. Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa oppilaalla on oikeus opetukseen osallistumisen edellyttämään maksuttomaan oppilashuoltoon.

Perusopetukseen siirtymistä suunniteltaessa tulee huolehtia siitä, että tieto oppilaan valmiuksista ja edistymisestä valmistavassa opetuksessa siirtyy seuraavaan kouluun. Valmistavan luokan opettaja laatii oppilaasta pedagogisen arvion yhteistyössä vastaanottavan luokan opettajan kanssa. Näin vastaanottava koulu osaa suunnitella tarvittavat tukitoimet perusopetukseen siirtyvälle maahanmuuttajaoppilaille.

Tavoitteena on yhdenmukaistaa maahanmuuttajaopetuksen yhteistoimintaryhmien (YT) ja oppilashuoltoryhmien (OHR) nimikkeet ja kirjaamiskäytännöt vastaamaan Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 velvoitteita.

3.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen

Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen toteutetaan yhteistyössä koulun, kodin ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Kun huoli oppilaan oppimisen etenemisestä herää, voidaan käynnistää Perusopetuslain mukaiset kolmiportaisen tuen toimet. Tuen antaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä etenkin siirtymävaiheissa, kun oppilaille laaditaan pedagogista arviota tai selvitystä ja päätetään tämän tarvitsemista tukitoimista. (Kajaanin kaupunki 2016.) Kajaanin perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuki -käsikirjan liitteeseen on kirjattu maahanmuuttajataustaisten oppilaiden erityistarpeet huomioiden lisäohjeita normaalin kolmiportaisen tuen rinnalle.

Valmistavassa opetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota oppilaiden tuen tarpeiden varhaiseen tunnistamiseen ja tukitoimet aloitetaan heti tarpeen ilmetessä. Kun oppilas siirtyy valmistavalta luokalta perusopetukseen, tekee lähettävän luokan opettaja hänelle pedagogisen arvion yhdessä vastaanottavan luokan opettajan kanssa. Tällä toimintamallilla taataan riittävän tiedon siirtyminen sekä varmistetaan oppilaille riittävät tukitoimet vielä kehittyvällä suomen kielellä opiskeluun. Useimmiten oppilas otetaan tehostetun tuen piiriin opiskelun alkuvaiheessa, koska kehittyvä kielitaito ja hauras koulunkäyntitilasta synnyttävät moninaisia oppimisen haasteita.

Valmistavan luokan jälkeisiä oppilaiden tarvitsemia tukitoimia varten on perusopetuksessa tukiluokkia, joissa oppilaat saavat tuen tarvitsemiinsa oppiaineisiin. Yleisopetuksessa ja tukiluokassa opiskeltavat oppiaineet valikoidaan oppilaskohtaisesti. Niissä kouluissa, joissa tukiluokkia ei ole, tukiovetustunteja annetaan tarpeen mukaan. Osa oppilaista on vapautettu ruotsin kielestä, jolloin näitä tunteja käytetään lähinnä S2 -opetukseen. Tuettu opetus on järjestetty suomen kielellä. Erityisopetus toimii samoin perustein kuin muillakin oppilailla. Erityisen haastaviksi perusopetuksessa on koettu sellaiset oppilaat, jotka saapuvat Suomeen perusopetuksen loppuvaiheessa. Monilla näistä oppilaista on hyvin vähäinen tai katkonainen koulutausta ja lisäksi osa oppilaista on luku- ja kirjoitustaidottomia. Suomen kielen osaaminen ei valmistavan vuoden aikana heidän osaltaan ole ehtinyt kehittyä riittävä tasolle yleisopetuksen luokissa selviytymiseen ilman mittavia tukitoimenpiteitä.

Oppilaita pyritään tukemaan mm. maahanmuuttajataustaisille oppilaille suunnatulla läksykerhotoiminnalla, kummioppilastoiminnalla ja ohjaamalla vertaisryhmätoimintaan sekä harrastuksiin yhteistyössä nuorisotoimen kanssa. Tällä yhteistyöllä edistetään myös oppilaan kotoutumista. Lisäksi panostetaan kodin ja koulun yhteistyöhön ja vanhempien osallisuuden vahvistamiseen koulutuksen, yhteisten tapahtumien ja oppilaspalaverien avulla. Kouluissa, joissa on paljon maahanmuuttajataustaisia oppilaita, on varmistettava osaavan opettaja- ja avustajahenkilöstön riittävyys.

Maahanmuuttajataustaisia oppilaita opettavien opettajien säännölliset palaverit ja yhteiset opetukseen liittyvät käytänteet tukevat sekä henkilöstön työhyvinvointia että oppilaiden etenemistä koulutiellä osaamistasonsa mukaisesti. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden lisäämiseen koulu yhteisössä tarvitaan kaikkien panosta.

3.3 Oppilaanohjaus

Opetussuunnitelman mukaisen oppilaanohjauksen tavoitteena on tukea oppilaan yksilöllistä oppimista ja tulevaisuuden suunnittelua. Ohjauksessa kunnioitetaan oppilaan yksilöllisyyttä ja valintoja. Oppilaanohjauksen sisällöissä huomioidaan oppilaan terveen itsetunnon ja elämäntaitojen kehittyminen, oppimaan oppiminen, vuorovaikutustaitojen vahvistaminen ja yhteisössä toimiminen. Oppilasta tuetaan ja ohjataan itsenäisiin opiskelu- ja koulutusvalintoihin. (Kajaanin kaupunki 2017.) Häntä ja perheitä ohjataan myös käyttämään yhteiskunnan ohjaus-, neuvonta- ja tietopalveluita. Ohjaukseen osallistuvat kaikki opettajat, mutta erityinen tehtävä on siihen koulutetuilla oppilaanohjaajilla. Oppilaanohjauksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa, tarvittaessa tulkin välityksellä. Ohjauksen tukena käytetään selkokielistä materiaalia. Tarvittaessa oppilaille tulee järjestää lisätukea oppitunneille, esim. avustaja.

Oppilaanohjauksessa tulisi jo varhain aloittaa vanhempien kanssa keskustelut oppilaan jatkokoulutustavoista ja mahdollisuuksista. Ajankohtainen tieto Suomen koulujärjestelmästä eri vaihtoehtoineen auttaa oppilaan tarkoituksenmukaisen koulutuspolun suunnittelussa. TET-jaksojen toteutuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjaukseen. Vanhempien uraohjauksen mahdollisesti puuttuessa on koulun ohjaustoimilla merkittävä rooli, ja käytännön kokemus antaa nuorelle aidon käsityksen työelämän vaatimuksista ja mahdollisuuksista itselle.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oppilaanohjaus vaatii aikaa ja resursseja, sillä sen avulla lisätään usein perheiden tietoisuutta suomalaisen koulujärjestelmän ja lapsen mahdollisuuksista jatkokoulutuspaikkojen valinnassa. Yhteistyö toisen asteen oppilaitosten kanssa korostuu, kun oppilas suunnittelee jatko-opintojaan.

3.4 Kuljetukset

Oppilas on oikeutettu maksuttomaan koulukuljetukseen, jos 0 – 2 vuosiluokan oppilaalla koulumatkan pituus lähikouluun ylittää 3 kilometriä ja 3 – 9 vuosiluokan oppilaalla 5 kilometriä. (Kajaanin kaupunki. Koulukuljetukset 2019) Valmistavat luokat on sijoitettu keskustan alueen kouluihin, joten näiden luokkien oppilaat ovat usein oikeutettuja koulukuljetukseen. Aivan alkuvaiheessa maksuton kuljetus järjestetään 2 kk määräaikaisena kotouttavana toimenpiteenä koulureittiin harjaantumisen ajaksi. Kuljetuksista oman äidinkielen opetukseen vastaavat oppilaan vanhemmat.

3.5 Tulkkipalveluiden käyttö perusopetuksessa

Maahanmuuttajien tulkkaus- ja käännöspalvelut ovat osa kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä. Viranomaisten velvollisuutena on huolehtia kulloisenkin asiasisällön tulkitsemisesta ja kääntämisestä asiakkaan ymmärtämälle kielelle. Tulkkaus tapahtuu joko paikan päällä tai

etätulkkauksena puhelimen välityksellä. Tästä viranomaisveloitteesta säädetään hallintolaissa (2003/434 §26). Hallinnollista terminologiaa käsittelevissä tapaamisissa pyritään aina hyödyntämään tulkkia asian selvittämiseksi tai asianosaisten oikeuksien turvaamiseksi. Kouluilla tulee olla kaiutinpuhelin tulkkauksia varten.

Tulkit tilataan tulkkauspalveluiden sopimustoimittajalta. Sopimus vastaanottokeskuksen ylläpitämisestä ja pakolaisten kuntaan sijoittamisesta takaa kaupungille sen, että pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden osalta tulkkaus- ja käännöspalvelut korvataan kunnalle täysimääräisenä tarpeen mukaan ilman aikarajaa. Muiden maahanmuuttajien osalta tulkkaus- ja käännöspalvelujen kustannukset kohdistuvat koulujen budjetteihin.

Kainuun hankintarengas on kilpailuttanut ja tehnyt sopimukset tulkkaus- ja käännöspalveluista. Ohjeet tulkkaus- ja käännöspalveluiden käyttöön ovat henkilöstön nähtävillä Kajaanin kaupungin Intranetissä sekä oppilaitosten hallintoverkossa.

4 Monikulttuurisen kodin ja koulun yhteistyö

Kodin ja koulun välinen kiinteä yhteistyö on osoitettu monissa kansainvälisissä tutkimuksissa edistävän lapsen koulumenestystä ja ehkäisevän syrjäytymistä. Oppimisen esteitä on helpompi poistaa ja tarjota tukea oikea-aikaisesti lapselle, kun koti ja koulu jakavat lapseen liittyvää tietoa ja keskustelevat yhdessä lasta koskevista ratkaisuista. Koululla on velvollisuus edistää yhteistyötä kodin ja koulun välillä ja etsiä toimivia vuorovaikutuksen muotoja myös vieraskielisten perheiden kanssa.

Maahanmuuttajakotien lapsille yhdenvertaisuuden toteutuminen on erityisen merkittävää asia hyvinvoinnin ja suotuisan kehityksen myös oppimisen kannalta. Suurin osa maahanmuuttajalapsista ja -perheistä voi hyvin, mutta jos ja kun ongelmia normaaliinkin kasvuun ja kehitykseen liittyen ilmaantuu, olisi tärkeää saada tukea ja päästä hoitamaan niitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kodin ja koulun toimiva vuorovaikutus mahdollistaa varhaisen tuen antamisen.

Useimmille maahanmuuttajaperheille kodin ja koulun välinen yhteydenpito omassa lähtömaassaan on ollut vähäistä. Vanhemmat ovat iloisia ja tyytyväisiä kiinteästä yhteydenpidosta Suomessa. Hyvästä asenteesta ja motivaatiosta huolimatta moni vanhempi vaikuttaa olevan jollakin tavoin epävarma ja hukassa koti-koulu-yhteistyön muotojen kanssa. He eivät välttämättä ymmärrä, mitä heiltä odotetaan tässä suhteessa ja miten heidän pitäisi milloinkin reagoida viesteihin, joita heille tulee koululta. Osallistumattomuutta ja passiivisuutta ei pidä tulkita huoltajien piittaamattomuudeksi lastensa koulunkäynnistä. Syyt vanhempien osallistumattomuuteen ovat muualla kuin kiinnostuksen puutteessa. Tämä pitää erityisen vahvasti paikkansa maahanmuuttajaperheiden kohdalla.

Vanhempien oma koulutustausta vaikuttaa suuresti siihen, mitä he koululta odottavat ja miten he yhteistyössä koulun kanssa toimivat. Vanhemmat, joiden omat koulukokemukset ovat olleet kielteisiä, harvoin tuntevat intoa ja kyvykkyyttä olla tekemisissä opettajien ja muun koulun henkilökunnan kanssa. Koulutetut vanhemmat hakevat tyypillisesti vahvaa osallisuutta, kuluttajamaista ja yksilökeskeistä asennetta lastensa koulutukseen. Kuluttajavanhemmat vaativat koululta palveluita ja haluavat osallistua ahkerasti koulun toimintaan. Vähemmän koulutetut vanhemmat pitävät useimmin etäisyyttä kouluun – lapsen ajatellaan kasvavan kuin itsestään, ilman sen suurempaa hössötystä ja ponnistelua, osana ryhmää.

Eri kulttuuritaustoista ja erilaisista yhteiskunnista peräisin olevat maahanmuuttajat suhtautuvat kodin ja koulun työnjakoon hyvin eri tavoin. Mitään yhtenäistä ”maahanmuuttajien koulusuhdetta” ei voida erottaa, koska maahanmuuttajaryhmien koulutustaustat vaihtelevat. Erot sitoutumisessa koulunkäyntiin ja yhteistyöhön koulun kanssa eri maahanmuuttajaryhmien välillä heijastelevat ryhmälle tyypillistä koulutustasoa, käsityksiä perhesuhteista sekä lähtöyhteiskuntien koululaitoksen luonnetta.

Nykyisin Suomessa on lapsikeskeinen tai -lähtöinen kasvatuskäsitys, jossa lapsi nähdään itsenäistyvänä yksilönä ja aktiivisena tiedonhankkijana. Monen muista maista tulleen vanhemman kasvatuskäsitys on aikuisjohtoista tai ohjaavaa: lapsi kasvaa auktoriteetin suojelemana ja ohjaamana, muiden kuin lapsen itsensä asettamien tavoitteiden mukaan. Tällaisesta yhteisökeskeisestä ajatusmaailmasta tulevan vanhemman on vaikea hahmottaa esimerkiksi sitä, miksi lapsen omille toiveille ainevalinnoissa tai koulutusratkaisuissa annetaan niin suuri painoarvo Suomessa. Koulun edustajien pitäisikin avata enemmän toimintalogiikkaansa ja arvojaan huoltajille, jotta he voisivat ymmärtää toimintatapojen taustalla olevan mielekkyyden, vaikka eivät hyväksyisikään näkemystä. Muutoin maahanmuuttajataustaiset vanhemmat saattavat pitää monia Suomessa vallalla olevia koulukäytäntöjä ehkä kummallisina tai jopa lasta vahingoittavina.

Maahanmuuttajavanhemmat, taustastaan riippumatta, ovat yleensä hyvin motivoituneita lastensa koulutuksen tukemiseen, mutta tarvitsevat tukea ja kannustusta aktiivisuuteen koti-koulu-yhteistyössä. Yhteistyö vieraskielisten tai eri kulttuuritaustaa olevan perheen kanssa haastaa

koulun piirissä työskentelevät ammattilaiset tarkastelemaan omia itsestäänselvyksiään. Mikä on perhe? Millaisia ovat vanhempien ja lasten oikeudet ja velvollisuudet? Kuka lasta kasvattaa ja millä keinoilla kasvatus tapahtuu? Monet perhesuhteisiin ja lasten kasvatukseen liittyvät kysymykset ovat kulttuurisen itseymmärryksen ytimessä olevia, hyvin emotionaalisesti latautuneita itsestäänselvyksiä. Maahanmuuttajakodin ja koulun välisessä yhteistyössä, erityisesti oppilashuollon ongelmatilanteissa, nämä erilaiset käsitykset nousevat pintaan.

Eroista huolimatta vanhempina ja lapsina olemisessa on eri ympäristöissä kasvaneille paljon yhteistä. Vanhemman huoli lapsestaan ja halu tehdä lapsen tulevaisuuden kannalta hyviä ratkaisuja on tunnistettavaa kaikkialla, vaikka ajatukset hyvästä elämästä eroisivatkin toisistaan. Kun vuorovaikutustilanteessa kohdataan ensisijaisesti vanhempi eikä maahanmuuttaja, on tilanne vähemmistön edustajalle luottamusta herättävämpi. (Säävälä 2013, 117-131.)

4.1 Alkuvaiheen ohjaus

Hyvät etniset suhteet sekä vankka kodin ja koulun välinen suhde syntyvät alkuvaiheessa rakennetun luottamuksen varaan. Kuntaan muuttavan koululaisen ja hänen perheensä alkuvaiheen ohjaus on moniammatillista yhteistyötä. Kajaanin kaupungin maahanmuuttajapalvelujen ohjaushenkilöstö laatii lapsille kotoutumissuunnitelman. Sen pohjalta Perusopetuksen maahanmuuttajatyön koordinaattori osoittaa yhteistyössä rehtoreiden ja opettajien kanssa tulevan koulun ja luokan oppilaalle. Maahanmuuttajapalveluiden ohjaushenkilöstö ja koordinaattori tiedottavat perhettä koulun aloittamisesta ja mahdollisista koulukuljetuksista sekä järjestävät koulunaloitushaastattelun.

Koulunaloitushaastattelussa kartoitetaan lapsen koulunkäyntitausta ja tiedotetaan suomalaisesta koulusta, koulun aloittamisesta ja lapsen tulevasta luokasta tulkin välityksellä. Haastattelun yhteydessä perhe käy ohjatusti tutustumassa tulevaan kouluun ja luokkaan. Maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma kuntakohtaiselle lomakkeelle heti koulunkäynnin alkaessa.

Vuonna 2020 maahanmuuttajapalveluiden puitteissa aletaan tarjoamaan orientaatiojaksoa, jonka yhtenä tiedollisena osuutena on suomalainen koulutusjärjestelmä sekä koulun käyntiin liittyvät kysymykset. Tämän tiedottamisen avulla pyritään ohjaamaan perheitä sekä ennalta ehkäisemään väärinymmärryksiä koulutiellä. Tahtotilana on lisäksi vahvistaa vanhempien mahdollisuuksia tutustua paikalliseen koulujärjestelmään läheltä esim. Äidit mukana -toimintamallia (Edupoli 2019) mukailien ja tiivistämällä valmistavan ja aikuisten maahanmuuttajien alkuvaiheen kielenopetuksen yhteistoimintaa

4.2 Vanhempaintapaamiset

Opettajuus ja koulun suhde kotiin voi vaihdella eri kulttuureissa suurestikin. Tärkeintä maahanmuuttajalapsen ja hänen perheensä kohtaamisessa on yksilöllisyyden huomioiminen ilman kulttuurisia yleistyksiä. Huoltajille annetaan mahdollisuus kuvata oppilasta ja perheen kulttuuria sekä esittää niitä toiveita, joita huoltajat lapsen oppimiselle asettavat. Opettajan rooli aktiivisena osapuolena on merkittävä. Hänen tehtävänsä on kertoa vanhemmille suomalaisen koulujärjestelmän yleisistä kasvatusta- ja oppimistavoitteista, vaatimuksista ja mahdollisuuksista sekä avata oppilaan asemaa, oikeuksia ja velvollisuuksia. Näiden keskustelujen pohjalta voidaan tehdä oppimissuunnitelma, jossa oppilaan kokemustausta, kulttuuri, erityistaidot ja tukea tarvitsevat alueet tulevat huomioiduiksi. Oppilaiden vanhemmat kutsutaan koululle palaveriin omankielisillä kutsuilla tai henkilökohtaisilla viesteillä. Tapaamiset pidetään tulkin avustuksella, jotta huoltajat voivat osallistua keskusteluun kokonaisvaltaisesti. Yhteistyön avulla pyritään vaikuttamaan myönteisesti maahanmuuttajien tulovaiheen sopeutumisen onnistumiseen.

4.3 Huomioitavat erityiskysymykset

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kohdalla erityistä huomiota vaativat viestintä kodin ja koulun välillä, lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan käyttötapaukset, oppimisen haasteiden selvittäminen sekä yksityisyyden suoja.

Lapsilähtöisessä ajattelutavassa väkivallan käyttö ei ole oikeutettua missään tilanteessa, kun taas autoritäärisessä aikuislähtöisessä ajattelutavassa väkivallan käyttöä pidetään oikeutettuna sikäli, kun se johtaa kasvatuksellisiin päämääriin. Koulun edustajat tarvitsevat erityisiä taitoja kuritusväkivaltaepäilyjen selvittämisessä. Kuritusväkivaltaepäilyn herätessä tulee pyrkiä ensin rauhallisesti selvittämään, mitä tosiasiallisesti on tapahtunut kaikkia osapuolia erikseen kuulemalla. Kuulemisen jälkeen tilanne arvioidaan oppilashuollossa useamman henkilön voimin ennen jatkotoimenpiteitä. Lastensuojeluilmoituskäytännöt ovat oppilaitoskohtaisia.

Erityisopetusratkaisut ja lapsen oppimisen haasteiden syiden selvittäminen edellyttävät opetus- ja hallintohenkilöstöltä tiivistä yhteistyötä. Toisinaan on vaikeaa erottaa toisistaan kielellisiin taitoihin tai kotoutumisprosessiin liittyvää oppimisen hitautta psyykkisistä, sosiaalisista tai neurologisista ongelmista. Lapsen oppimisvalmiuksien luotettava kartoittaminen edellyttää usein kielestä riippumattomia menetelmiä ja omankielisen aikuisen näkemystä kielenä kehityksestä. Vanhempien voi olla hankalaa ymmärtää ja hyväksyä oppimisvaikeuksien olemassaolo lähtömaansa koulukulttuurin vaikuttaessa vielä asenteisiin. Taustalla voi olla pelko, että tukitoimet johtavat syrjäytymiseen normaalista opetuksesta, koulutuksesta ja työelämästä. Vieraskielisten vanhempien suhde koulun edustajiin on usein hierarkkinen valtasuhde, jossa toisella on arvostusta, tietoa ja valtaa. Pelon, epävarmuuden ja valtahierarkian vuoksi oppilashuollon neuvottelutilanteissa maahanmuuttajavanhemmat suostuvat helposti kaikkeen heille ehdotettuun. Jotkut taas reagoivat toisella ääritavalla, kieltäytymällä paniikinomaisesti kaikista ratkaisuehdotuksista. Jotta ääritilanteet vältettäisiin, on kodin ja koulun välistä luottamusta rakennettava pitkin matkaa, jo ennen mahdollisia lapsen vaikeuksia. Luottamuksen kasvu edellyttää kasvokkain tapahtuvaa, avointa vuorovaikutusta ja viestintää. Jos vuorovaikutus on ollut myönteistä normaalioloissa, syntyneen luottamuksen varassa onnistutaan saavuttamaan lapsen kannalta parempia tuloksia myös vaikeissa tilanteissa. Opetushenkilöstöllä on tämän arkisen luottamuksen luomisessa vaativa ja tärkeä tehtävä.

Lain naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta mukaan viranomaisien ja koulutuksen järjestäjien vastuulla on huolehtia siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet koulutukseen. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. (L 609/1986 §5.) Maahanmuuttajataustaisten perheiden kohdalla tämä voi vaatia tyttöjen erityistä huomiointia mm. vapaa-ajan viettoon liittyvissä kysymyksissä sekä rohkaisussa sosiaaliin tilanteisiin luokkahuoneen ulkopuolella.

Maahanmuuttajilla on valtaväestöä suurempi tarve suojella ja kätkeä omaa yksityisyyttä ja perhe-elämäänsä sekä etnistä ryhmää koskevia asioita. Yksityisyyden varjelun vuoksi on palveluja tarjoavan viranomaisen toisinaan vaikea saada tietoa, joka edistäisi lapsen hyvinvointia ja hänen ongelmiansa ratkaisua. On tärkeää ilmaista maahanmuuttajavanhemmille tukea ja hyväksyntää heidän vanhemmuudessaan. Henkilökohtaiselle vuorovaikutukselle on varattava riittävästi aikaa ja tilaisuuksia. Ongelmien taustat selviävät hitaasti ja pitkällisen selvittelyn tuloksena.

Viestintä ja tiedottaminen

Koulu on luonteva kontaktipinta vastaanottavaan yhteiskuntaan, josta oppilas ja perhe saavat tietoa, mutta myös sosiaalisia normeja ja kulttuurisia taitoja. Monikulttuurisuuden haasteena on, että koulu ei voi perustaa toimintaansa oletuksiin tietynlaisesta ”suomalaisuudesta”. Koulun tulee muokkautua oppilaiden moninaisiin taustoihin ja huomioida mukana tuodut resurssit.

Rakenteellinen tai välillinen syrjintä koulumaailmassa liittyy toimintatapoihin, jotka eivät huomioi ihmisten erilaisia valmiuksia ja taustoja. Jos esimerkiksi viestintä toteutettaisiin pelkästään suomenkielisillä kirjoitetuilla viesteillä reissuvihkoon tai Wilmaan, luku- ja kirjoitustaidottomat, suomea osaamattomat tai nettiyhteyttä ja/tai netinkäytön taitoja vailla olevat vanhemmat jäisivät ilman tietoa lapsensa koulunkäynnistä ja koulun tapahtumista. Yhdenvertaisuuden periaatteen

mukaisesti koulun tulee huolehtia siitä, että perheiden valmiudet ja tilanteet huomioidaan koulun toimintatavoissa. Yhdenvertaisuutta voidaan edistää esim. selkokielisillä ja kuva-avusteisilla tiedotteilla.

Yhteisen kielen puute selittää osaltaan sen, että tieto kodin ja koulun välillä ei kulje parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi myös viestintäkanavien tuntemuksen puute ja vanhemman oman koulutaustan rajallisuus voivat estää tietoa tavoittamasta heitä. Joidenkin maahanmuuttaja-vanhempien tiedot suomalaisesta koulusta ja sen toimintatavoista ovat vajavaiset tai virheelliset. Tiedonkulun esteiden madaltaminen tietoisesti on tärkeää. Koulun henkilökunnan tulee kehittää kulttuurienvälistä kompetenssiaan tiedonkulun turvaamiseksi ja vuorovaikutuksen sujuvuuden parantamiseksi. On omaksuttava oppiva ja kyselevä vuorovaikutusasenne.

Jos koulussa on enemmän jonkin kieliryhmän lapsia, heidän vanhemmilleen olisi hyvä järjestää vanhempainiltoja tulkin läsnä ollessa tai puhelintulkkauksen avulla. Kutsu tilaisuuksiin olisi toteutettava henkilökohtaisesti ja yhteistyössä maahanmuuttajien yhteisöjen kanssa, jotta perheet saadaan paikalle. Tilaisuuksiin on hyvä sallia pienempien sisarusten mukaan tulo, jottei lastenhoito tule osallistumisen esteeksi esimerkiksi yksinhuoltajille. Osallisuus tukee kotoutumista. Tavoittavan viestinnän avulla voidaan tukea maahanmuuttajataustaisten perheiden osallistumista koulun kalenterivuoden tapahtumiin, ja näin tulemista osaksi koulu yhteisöä. Näiden tapahtumien moni- ja selkokielisyyttä on eduksi kehittää.

5 Sidosryhmät

5.1 Varhaiskasvatus

Suunnitelmallisella varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyöllä rakennetaan eheä kasvatuksellinen jatkumo esiopetukseen ja perusopetukseen sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan. Valtakunnalliset, maakunnalliset ja paikalliset varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelmat linjaavat kunnissa tarjottavia palveluja.

Kajaanissa varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen tukena toimivat maahanmuuttajatyön koordinaattorit. Yhteistyötä heidän välillään tehdään tiiviisti.

Varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevat esiopetusikäiset eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset osallistuvat varhaiskasvatuksen järjestämään esiopetukseen. Esiopetuksessa valmistava opetus tapahtuu inkluusivasti ryhmän sisällä.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa S2-opetus toteutetaan arjen vuorovaikutustilanteissa, pienryhmätoiminnassa ja yksilöopetuksena. Perusopetuksen järjestämään oman äidinkielen opetukseen voivat myös esiopetuksessa olevat lapset osallistua.

Jokaiselle lapselle laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetusikäisille esiopetuksen oppimissuunnitelmat.

Ryhmän esiopetuksesta vastaava opettaja tekee osaltaan kokonaisarvion yhdessä muun ryhmän henkilökunnan ja tarvittaessa eri asiantuntijoiden kanssa lapsen mahdollisuuksista siirtyä oppivelvollisuuden edellyttämään yleisopetukseen, valmistavaan opetukseen tai erityisopetukseen.

Lapsikohtaisissa asiantuntijaryhmissä arvioidaan lasta koskeva mahdollinen erityisen tuen tarve ja ohjataan lapsi tarvittaessa perheneuvolan kautta jatkotutkimuksiin. Nämä ratkaisut pohditaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Esiopetusikäisten lasten havainnointi- ja kartoitusaineistoa on kehitetty siten, että ne soveltuvat myös eri kieli- ja kulttuuritaustaisille lapsille.

Edellä mainittujen tietojen pohjalta mietitään lapsikohtaisissa palaverissa, yhdessä huoltajien kanssa, moniammatillisesti ja jokaisen lapsen osalta erikseen tarkoituksenmukainen oppivelvollisuuden aloitus. Esiopetusvuonna kirjatut lasta koskevat tiedot siirretään tässä yhteydessä vanhempien luvalla perusopetuksen käyttöön yhtenäisen koulupolun luomiseksi. Nämä siirtopalaverit toteutetaan hyvissä ajoin ennen oppivelvollisuuden alkua ja niihin osallistuu tarvittaessa myös kasvun ja oppimisen erityisasiantuntija.

Perusteellinen etukäteistyö yhteistyöverkoston kanssa on merkittävää lapsen tarkoituksenmukaisen koulunaloituksen turvaamiseksi. Tätä verkostoyhteistyötä tulee edelleen tarkentaa, kehittää ja syventää. Varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön yhteyshenkilöiden säännöllisissä kokouksissa kehitetään myös esiopetukseen liittyviä käytäntöjä. Valtakunnallisiin varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden kehittämisverkostoihin osallistuminen tuo valtakunnallista näkökulmaa yhteiseen kehittämistyöhön. Toimijat tutustuvat valtakunnalliseen aineistoon ja hyödyntävät sitä paikalliseen tarpeeseen. Esi- ja alkuopetuksen tapaamisissa kehitetään edelleen yhteistyökäytäntöjä ja järjestetään yhteisiä koulutuksia esi- ja alkuopetuksen henkilöstölle.

5.2 Nuorisotyö

Nuorisotyön tarjoamat vapaa-ajan palvelut ovat vielä jonkin verran tuntemattomia maahanmuuttajaperheiden keskuudessa. Kuitenkin nuoren vapaa-aikaa on hyödyllistä käyttää kotoutumisen edistämiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Haasteena on ollut se, että vanhemmat eivät ole hahmottaneet nuoren vapaa-ajan toimintojen arvoa nuoren koulutyötä tukevana toimintana. Monikulttuurinen nuorisotyö näkyy tänä päivänä lähes kaikkien nuorisopalvelujen nuorisotyöntekijöiden arjessa. Nuorisopalvelujen ja maahanmuuttajapalvelujen välistä yhteistyötä on viime aikoina tiivistetty. Tämän yhteistyön myötä nuorisopalveluissa työskentelee tällä hetkellä yksi nuoriso-ohjaaja (maahanmuuttajapalvelut), joka tekee kohdennettua monikulttuurista nuorisotyötä.

Oppimissuunnitelman/kotoutumissuunnitelman laatimisen yhteydessä maahanmuuttajaperheille kerrotaan nuorisotyön työmuodoista ja tuodaan esille, että nuorisotyö on osa perusopetuksen kokonaisuutta. Monikulttuurista nuorisotyötä tekevä nuoriso-ohjaaja voi olla tarvittaessa mukana suunnitelmien laatimisessa. Yhteistyössä laaditaan suunnitelma ja toimintaperiaatteet siitä, miten koulutyö ja nuoren vapaa-aika yhdistetään kotoutumista ja oppimista edistäväksi kokonaisuudeksi.

Perusopetuksen ja nuorisotyön välistä yhteistyötä on hyvä lisätä. Nuorisotyöntekijöiden kulttuurien tuntemusta on myös lisättävä koulutusten avulla. Nuorisopalveluihin laadittu Monikulttuurisen nuorisotyön ohjelma olisi hyvä päivittää ajan tasalle linjassa perusopetuksen monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman kanssa.

5.3 Kolmas sektori ja muut tahot

Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman toteutumista seurataan vuosittain laajan toimijaverkoston kanssa yhteistyössä. Kajaanin kaupungin Sivistyspalveluissa kokoontuu maahanmuuttajatyön seurantaryhmä myös säännöllisesti.

Aikuisten kotouttamiskoulutuksen kieliharjoittelijoita on jatkuvasti sekä päiväkodeissa että kouluilla suorittamassa harjoitteluaan.

Maahanmuuttajapalvelut -yksikön kanssa yhteistyö on jatkuvaa. Koska maahanmuuttaja- taustaisista oppilaista suurin osa on pakolaistaustaisia, ohjautuu myös suurin osa oppilaista ko. yksikön kautta. Oppilaiden ja perheiden tukemisen käytäntöjä mietitään mm. koulujen maahanmuuttajaoppilaiden oppilashuolto- ja asiantuntijaryhmissä sekä säännöllisissä keskusteluissa yksikön sosiaalityöntekijöiden, pakolaisohjaajien ja terveydenhoitajien kanssa.

Maahanmuuttajatyön toimijat kokoontuvat yhteisille ajankohtaispäiville lukukausittain. Ajankohtaispäivillä siirretään tietoa maahanmuuton akuuteista aiheista sekä meneillään olevista hankkeista. Hankkeiden kesken pyritään avoimuuteen ja synergiaetuuksiin. Mm. Kainuun Nuotan hankkeella rahoitettu monikulttuurisuuskeskus Monika on keskeinen toimija useimmissa maahanmuuttajiin kohdistuvissa hankkeissa. Kajaanin kaupunginteatteri on aktiivinen yhteistyökumppani kulttuuritoimessa.

5.4 Koulutusyhteistyö

Kajaanin kaupungin kotouttamistoimijoiden yhteistyö on tiivistä kaikissa suhteissa.

Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen aikuiskoulutusyksikkö AIKOPA toimii pyydettyä toteuttajana kentän koulutustarpeisiin. Pienimuotoisia koulutuksia järjestetään eri tahojen toimesta, ja sidosryhmien osallistuminen näihin mahdollistetaan laajalla tiedottamisella. Opetus- ja hallintohenkilöstön koulutustarpeita kartoitetaan säännöllisesti, ja niihin vastataan joko järjestämällä lähi- tai etäkoulutuksia Kajaaniin. Tulkkipalvelujen ja Wilman käytöstä on järjestetty kaupungin toimesta maksutonta koulutusta.

Opetus- ja hallintohenkilöstön osallistuminen valtakunnallisiin maahanmuuttajaopetuksen verkostotapaamisiin on toivottavaa, ja näihin tilaisuuksiin lähetetään edustajia Kajaanista. Edustajalla on velvoite levittää samaansa tietoa oman organisaationsa sisällä.

Perusopetuksen opettajien täydennyskoulutus on maahanmuuttajien ja erilaisten oppijoiden opetuksen parantamiseksi kehitettävä johdonmukaiseksi, pitkäkestoiseksi ja kattavaksi. Henkilöstön jaksamiseen ja osaamiseen tulee kiinnittää huomiota. Ymmärrystä ja vaikuttamiskeinoja lisäävien koulutusten avulla voidaan vaikuttaa myös henkilöstön hyvinvointiin.

6 Suvaitsevaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden kehittäminen

Väestösuhteet näkyvät jokapäiväisessä elämässämme, julkisissa tiloissa ja toiminnoissa, kaikkialla, missä luomme ja pidämme yllä ihmissuhteita. Eri väestöryhmien yhdenvertaisuuden toteutuminen on riippuvainen edustajiensa asemasta yhteiskunnassa, oikeustietoisuudesta ja omista vaikutusmahdollisuuksista. Väestösuhteisiin vaikuttavia osa-alueita on hyvä tarkastella kokonaisuutena seurauksien näkyväksi saattamiseksi. (Oikeusministeriö 2019.)

Kuva 2. Hyviin väestösuhteisiin vaikuttavat osa-alueet. (Yhdenvertaisuus 2019.)

Opettajien tehtävänä on tukea oppilaiden tasavertaista liittymistä ryhmään. Oppimisessa on kyse myös ajattelun kehittymisestä, joten selkeä tavoite on kulttuuristen stereotyyppien tiedostaminen itsessään ja sen ymmärtäminen, että jokaisella on tarve tulla nähdyksi ainutlaatuisena ihmisenä.

Rädyn (2002, 125) mukaan akkulturaatiota voidaan pitää tilana tai prosessina (Berry 1997). Prosessina akkulturaatio merkitsee ajan kuluessa tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa kosketuksessa olevien ihmisten uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samaistumiskuvioissa. Kanssakäymisen seurauksena voi olla muutoksia molempien ryhmien kulttuureissa.

Suvaitsevaisuutta ja hyviä etnisiä suhteita edistäviä sisältöjä on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, kuntakohtaiseen opetussuunnitelmaan, perusopetuksen arvopohjaan, opetuksen aihekokonaisuuksiin ja kehittämistyötä tehdään kouluissa näiden tavoitteiden toteutumiseksi.

Monikulttuurisuuskasvatuksen tulisi olla kokonaisvaltainen lähestymistapa, joka näkyy koko koulun opetussuunnitelmissa, toimintatavoissa ja käytänteissä. Kaksisuuntaista vuorovaikutusta tulisi lisätä luomalla mahdollisuuksia eri väestöryhmien kohtaamiseen luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa. Valtaväestön ja vähemmistöjen yhteistyöhön on panostettava nykyistä enemmän, edistettävä kulttuurien kohtaamista arjen toiminnoissa. Hyvien etnisten suhteiden edistämiseen sekä rasmin ja syrjinnän ehkäisyyn tulee kiinnittää huomiota mm. avoimella ja oikealla tiedottamisella. Tehokkain tapa suvaitsevaisuuden edistämiseen koulu yhteisössä on yhdessä tekeminen ja samankaltaisuuksien löytäminen arjessa. Pienten vuorovaikutushetkien kautta vieras muuttuu tutuksi, turvallisuudentunne vahvistuu ja asenneilmapiiri voi vapautua.

7 Monikulttuurisuusopetuksen pedagoginen kehittäminen

Alla on listattu käytännön esimerkkejä monikulttuurisuustaitojen kehittämistoimenpiteistä ja työkaluista Kajaanin kaupungin perusopetuksen kouluissa.

- Kyselyt opetushenkilöstölle / perheille / oppilaille
- Monikulttuurisuuspäivät yhteistyössä esim. 3. sektorin toimijoiden ja monikulttuurisuushankkeiden kanssa
- Monikulttuurisuuskerho
- Monikulttuurinen iltapäiväkerho
- Luokan toiminnallinen monikulttuurinen vanhempainilta
- Kummioppilastoiminta
- Koulun oma monikulttuurisuussuunnitelma
- YK-liiton kouluvierailu
- Mistä mun juttu – tarinoita tosielämästä – tapahtuma monikulttuurisuusviikolla/KAO
- Walter ry:n kouluvierailu
- Maahanmuuttajaoppilaat mukaan koulun tukioppilastoimintaan
- Koulurauhan julistus monikielisesti (syksy 2019)
- Opintopolku-infoja äideille Monikassa
- Vieraat -teatteriprojekti 2018 – 19
- Monikan järjestämät perheleirit Metsäkartanossa
- Yhteistyö peliyritys Critical Forcen kanssa
- Oman äidinkielen opetuksen ryhmien tapahtumat
  - a. puurojuhla Nupassa ja
  - b. kestävän kehityksen puuhapäivä yhteistyössä KAMK:n matkailuopiskelijoiden kanssa
  - c. kevätretki

LÄHTEET:

Edupoli. (2019). Äidit mukana. Saatavilla 16.12.2019: <https://aiditmukana.fi/>

Oikeusministeriö (2019). Etnisten suhteiden neuvottelukunta. Saatavilla 4.12.2019.
<https://oikeusministerio.fi/etno>

Kainuun sote. Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma. (2018). Kajaani. Saatavilla
<https://kotouttaminen.fi/documents/3464316/4296854/Kainuun+kuntien+yhteinen+kotouttamisohjelma+2018+-+2019/ec1ad9a7-72ea-21cd-8d99-656131fcd52d/Kainuun+kuntien+yhteinen+kotouttamisohjelma+2018+-+2019.pdf>

Kainuun sote. Lapset ensin - Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017 – 2021. (2018). Kajaani. Saatavilla <https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2017-10/Kainuun%20lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202017-2021.pdf>

Kajaanin kaupunki. Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma 2009

Kajaanin kaupunki. (2015). Kajaanin kaupungin varhaiskasvatuksen kotouttamisohjelma. Saatavilla http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kotouttamisohjelma_muokattu_28_5_2015.pdf

Kajaanin kaupunki. Koulukuljetukset. (21.8.2019). Saatavilla
<http://www.kajaani.fi/fi/koulukuljetukset>

Kajaanin kaupunki. (2019). Luontokaupunki Kajaani –kasvun kärjessä 2022. Saatavilla 20.12.2019
http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kaupunkistrategia_2019-22.pdf

Kajaanin kaupungin perusopetus. (2013). Maahanmuuttajaoppilaan tukeminen. Saatavilla Kajaani Intra.

Kajaanin kaupunki. (12.5.2017). Monikulttuurinen opetus. Saatavilla
<http://kajaanimcl.info/wordpress/?portfolio=suomi>

Kajaanin kaupunki. (2016). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja Kajaanin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma. Saatavilla 20.12.2019
http://www.kajaani.fi/sites/default/files/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

L 8.8.1986/609. Laki Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Suomen laki. Saatavilla
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdenvertaisuus>

L21.8.1998/628. Perusopetuslaki. Suomen laki. Saatavilla
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Perusopetuslaki>

L11.6.1999/731 Suomen perustuslaki. Suomen laki. Saatavilla
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Perustuslaki>

L30.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä. Suomen laki. Saatavilla
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20kotoutumisen%20edist%C3%A4misest%C3%A4>

L30.12.2014/1325. Yhdenvertaisuuslaki. Suomen laki. Saatavilla
<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Yhdenvertaisuuslaki>

Oikeusministeriö. (2019). Yhdenvertaisuus. Saatavilla 20.12.2019. <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>

Oikeusministeriö (2019). Yhdenvertaisuus. Saatavilla 20.12.2019. <https://yhdenvertaisuus.fi/hyvatvaestosuhteet.fi>

Opetushallitus. (2019). Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitus – yksikköhintojen ja rahoituksen määräytyminen vuonna 2019. Oppaat ja käsikirjat 2019-3. Helsinki. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opetus_ja_kulttuuritoimen_rahoytus_2019_0.pdf

Opetushallitus. (2016a). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, Helsinki.

Opetushallitus. (2016b). Oma kieli – oma mieli. Oppilaan oma äidinkieli. Helsinki.

Opetushallitus. (2015). Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet 2015. Helsinki. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetukseen_valmistavan_opetuksen_opetus-suunnitelman_perusteet_2015.pdf

Opetushallitus. (2019). Opetus ja kulttuuritoimen rahoitus - Yksikköhintojen ja rahoituksen määräytyminen vuonna 2019. Oppaat ja käsikirjat 2019/3. Grano. Saatavilla

Räty, Minttu. (2002). Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammi.

Säävälä, Minna. (2013). Maahanmuuttajakoti ja koulu yhteistyössä. Teoksessa Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S., & Säävälä, M. (toim.) Helsinki: Väestöliitto ry, 117-131. Vaasa: Kirjapaino Fram.

Tomalin, Barry & Stempleski, Susan. (1993). Cultural Awareness. Oxford University Press.